

Journal of Economy Culture and Society

E-ISSN: 2645-8772

Araştırma Makalesi / Research Article

Ekolojik Habitus Bağlamında Gıda Toplulukları Üzerine Bir Alan Araştırması

A Field Study on Food Communities in the Context of Ecological Habitus

Gamze GÜRLER¹ , Birtan BOZLU²

¹Araştırma Görevlisi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İzmir, Türkiye

²Araştırma Görevlisi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Antalya, Türkiye

ORCID: G.G. 0000-0001-9852-2330;
B.B. 0000-0002-8435-6842

Corresponding author:

Gamze GÜRLER,
İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Sosyoloji Bölümü,
İzmir, Türkiye
E-mail: gamze-gurler@hotmail.com

Submitted: 15.07.2021

Revision Requested: 13.12.2021

Last Revision Received: 15.12.2021

Accepted: 29.01.2022

Published Online: 26.04.2022

Citation: Gurler, G., & Bozlu, B. (2022). Ekolojik habitus bağlamında gıda toplulukları üzerine bir alan araştırması. *Journal of Economy Culture and Society*, 65, 181-201.
<https://doi.org/10.26650/JECS2021-971786>

ÖZ

Bu araştırma, toplumsal aktörlerin kültürel sermayeleri, ekolojik yakınlıkları ve gıda tüketim pratikleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda Antalya ilinde varlığını sürdüren Antalya Gıda Topluluğu üzerine nitel bir analiz gerçekleştirilmiştir. Ekolojik hareketlerin bir parçası olan alternatif gıda toplulukları, gıdaların üretim, dağıtım ve tüketimi ile ilgili kolektif taleplere ve toplumsal problemlere yönelik ortaya çıkmaktadır. Bu topluluklara katılım belli türden kültürel sermayeyi gerektirmektedir. Toplumsal aktörlerin topluluklar aracılığıyla geliştirdikleri gıda tüketim stratejileri, ekolojik habitus ile yakından ilişkili olmaktadır. Ekolojik habitus, belirli bir yerde nasıl daha iyi yaşanılacağına dair pratiğe işaret eden ve Bourdieu (1998) etkisiyle geliştirilen bir kavramdır. Bu kavramdan hareketle, bu çalışmada alternatif gıda topluluklarının ortak ekolojik habitusa sahip orta sınıftan bireylere cazip geldiği iddia edilmektedir. Bununla birlikte, alan araştırmasında gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler ve katılımcı gözlemler ile elde edilen veriler ışığında, üyeleri gıda topluluğuna yönelten temel motivasyonlar, mevzubahis topluluğu mümkün kılan ekolojik habitus, ürettikleri ilişki ağları ve bu üyelerin ekolojik habitus ekseninde geliştirdiği çeşitli stratejiler ve pratikler açıklanmıştır. Ayrıca, bireylerin topluluğa katıldıktan sonra gıda-dışı ekolojik ilgiler geliştirmesi, bu toplulukların Haluza-Delay'in (2008) deyimiyle "öğrenme yerleri" olarak görülebileceğini göstermektedir. Alternatif gıda toplulukları, geliştirdikleri ekolojik faaliyetler dolayısıyla gıda alışverişi için birer yer olmanın ötesine geçmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekoloji, habitus, ekolojik habitus, kültürel sermaye, alternatif gıda toplulukları

ABSTRACT

This research reveals the relationship between social actors' cultural capital, ecological predispositions, and food consumption practices.

To achieve this, a qualitative analysis was carried out on the Antalya Food Community. Alternative food communities, which are part of ecological movements, address collective demands and social problems related to the production, distribution, and consumption of food. Participation in these communities requires certain kinds of cultural capital. Food consumption strategies are closely related to ecological habitus. Ecological habitus is a concept that points to the practice of how to live better in a particular place; the concept was developed under the influence of Bourdieu (1998). Alternative food communities are said to attract middle-class individuals who have a common ecological habitus. Information from in-depth interviews and participant observations are used to explain the main motivations of the members, the ecological habitus that makes the community possible, the relation networks they produce, and the various strategies and practices developed by these members. The fact that individuals develop ecological interests besides food after joining the community shows that these communities can be seen as “learning places” (Haluza-Delay, 2008). Thus, alternative food communities go beyond being a place for food exchange due to their ecological activities.

Keywords: Ecology, habitus, ecological habitus, cultural capital, alternative food communities

EXTENDED ABSTRACT

Social actors act according to certain perception schemes and predispositions in their daily lives based on past experiences. Bourdieu conceptualized this situation as habitus, which means “a kind of practical logic of what needs to be done in a given situation” (Bourdieu, 1998, s. 25). The first examples of the concept of ecological habitus, which explain the practical logic of how to live in a particular place, can be seen in Bourdieu-related studies in the post-2000 period (Gäbler, 2015; Haluza-Delay, 2008; Kasper, 2009; Kirby, 2017). As this concept implies, ecological dispositions are acquired through experience in formal education programs such as schools or within social movements (Haluza-Delay, 2008, s. 207–211). Ecological movements and groups are learning fields where ecological dispositions are acquired outside of formal education programs (Cooper & Baer, 2019, s. 174). It can be said that the main ecological dispositions of alternative food communities are based on supporting local food production and supplying fair and healthy food. Participation in these communities requires a certain amount of cultural capital. Cultural capital enables the individual to apply ecological knowledge in urban life and is also a requirement for acquiring ecological habitus.

This research focuses on the ecological habitus of alternative food communities. The Antalya Food Community, which carries out its activities using the Participatory Guarantee System, constitutes our working group. This study aims to reveal the ecological dispositions of the members of this community in urban life and the socio-cultural factors that determine the practices of the community. Based on this, we sought answers to the following questions in our study: (1) What are the motivations that steer people to the alternative food communities? (2) What are the networks of relations that shape the ecological habitus of food community members? (3) In the context of ecological habitus, which strategies do individuals construct in their practices in urban life? (4) How are the relationships between individuals’ class positions and cultural capital and their ecological dispositions embodied in daily life?

To get answers to these questions, we held face-to-face interviews with 20 of the 210 members of the Antalya Food Community in 2019 through semi-structured interviews and participated in their events and organizations. We analyzed the data we obtained through in-depth interviews and participatory observation techniques, focusing on specific themes. We focused on the motivation behind founding an alternative food community in a big city, the socio-cultural positioning of community members, and the strategies they developed in urban life within their ecological habitus.

We argue that alternative food communities can be considered as part of middle-class practices, based on Bourdieu’s (2015) class definition. As the findings of the study show, community members

have high education levels and work in professions that are common among the cultural middle class. The members who have high cultural capital, initially participate in the community to gain access to healthy food. However, the members, with time and experience, by developing certain common dispositions both in the group and in their daily lives, also began to embrace ecological activities and practices of the community other than healthy food shopping. After joining the food community, the members learned about many issues such as environmental pollution, ecological risks, and dangers in food production, and developed various habits by becoming aware of the importance of fair, clean, and good food, minimum waste generation, and carbon footprint. Moreover, with the realization of the importance of living better in their environment, they began to voluntarily participate in activities outside the food community such as ecological movements, environmental actions, food workshops, seed ball events, and bread production workshops.

It is important to note that individuals lacking high economic capital but having cultural capital and who recognize ecological risks and threats to conventional agricultural products, feel the need to access healthy food in urban life. However, there is an important difference between meeting this need from food communities and chain stores, supermarkets, or online shopping. If individuals decide to meet their healthy food needs in the city through food communities, they enter into a network of relationships where they can acquire ecological habitus. These communities are more than just a place for food shopping, as they produce ecological activities and are positioned against global inequality. These communities, which are “learning places” in the words of Haluza-Delay (2008), contribute to individuals’ knowledge of ecology and make the development of ecological dispositions possible. Indeed, individuals in a common field tend to have similar dispositions (Bourdieu, 1990, p. 60), which is the habitus of that group of people.

1. Giriş

Ekolojik tahribatın ve çevre kirliliğinin yarattığı problemlerden dolayı pek çok risk ve belirsizlik barındıran dünyada, gıda üretim ve tüketim meselesi en önemli problemlerden biri haline gelmiştir. Bu mesele kentsel alanlarda gıda tüketim tercihlerinin farklılaşmasına neden olmaktadır. Bireylerin gıda tüketim tercihleri sağlıklı olduğu kadar ekonomik, kültürel ve sosyal etkenlerle de ilişkilidir. Bireylerin kentsel alanda gıda tüketimine yönelik ürettikleri stratejilerde, alternatif gıda hareketlerine olan ilgilerinin artışında ve gıda tehlikesine karşı çözüm arayışlarında sadece sağlığın değil, bireyin yer aldığı toplumsal sınıfın kültürel pratiklerinin ve çeşitli ekonomik yatınlıkların önemli bir etkisi bulunmaktadır (Wills, Backett-Milburn, Roberts, & Lawton, 2011, s. 726). Gıda tercihleri, yeme-içme pratikleri ve bu alanda üretilen bireysel stratejiler temelde sınıfsal bir meseledir (Akarçay, 2016, s. 38).

Özellikle 1970’li yıllarda uluslararası sermayenin çıkarlarına yönelik konvansiyonel tarımın önünü açan ve yerel gıda üreticilerini zor durumda bırakan neoliberal politikaların etkisiyle, ilk olarak gelişmiş ülkelerde (Giménez & Shattuck, 2011, s. 111), 2000’li yıllardan itibaren de Türkiye’de varlığını hissettiren alternatif gıda hareketleri ve buna bağlı oluşturulan gıda toplulukları, yerel üreticileri desteklemeye odaklanarak, alternatif gıda üretim ve tüketim tercihleri sunmaktadır. Bireyler bu topluluklara ağırlıklı olarak sağlıklı gıdaya ulaşma hedefi doğrultusunda katılma da bu türden topluluklar bireye ekolojik duyarlılıklar ekseninde önemli kazanımlar getirmektedir. Bu nedenle bu kişiler yalnızca gıda tehlikesini gözeterek değil, bulunduğu yaşam alanında ekolojik düşünce tarzı da geliştirebilme kapasitesi olan eyleyicilerdir. Mick Smith (2001) ve Haluza-Delay (2008) bireyin ekolojik duyarlılıklarla ürettiği bu stratejileri Bourdieu’nun düşüncesinden hareketle ortaya koydukları “ekolojik habitus” kavramı üzerinden açıklamaktadırlar. Birey ait olduğu toplumsal grubun habitusu ve edindiği sermayeler ölçüsünde stratejiler üretmektedir. Böylece birey imkânları ve yatınlıkları doğrultusunda organik ürünler tüketmeye, vegetarianlik gibi diyetleri benimsemeye ya da alternatif gıda ağlarına yönelebilmektedir.

Bu çalışma, hızlı kentleşmenin getirdiği ekolojik problemlerin bir parçası olarak kentsel yaşamda sağlıklı gıda üretimi ve sağlıklı gıdaya ulaşma meselesine çözüm getirmeyi hedefleyen alternatif gıda topluluğu üyelerinin sosyo-kültürel niteliklerini, sınıfsal konumlarını, kentsel yaşamda ürettikleri ekolojik algı şemalarını ve eylem pratiklerini bağlantılı bir şekilde açıklamayı hedeflemektedir. Topluluk üyelerinin kent yaşamında ekolojik çıkarları gözeterek algı şemalarını nasıl ürettiği, bu ekolojik pratiklerin gıda topluluklarıyla bağlantısı, bütün bu eylem pratiklerinin bireyin sermayeleri ve yatınlıklarıyla ilişkisi de çalışmamızın temellerini oluşturmaktadır.

2. Ekolojik Habitus Nedir?

Toplumsal aktörler, gündelik yaşamlarında geçmiş deneyimlere dayanan pratik bir anlayış tarzına, belirli algı şemalarına ve yatınlıklara göre hareket etmektedir (Bourdieu & Chartier, 2015, s. 52). Bourdieu “belirli bir durumda yapılması gerekli olan şeye ilişkin bir tür pratik kavrayış”ı habitus olarak ifade etmektedir (Bourdieu, 1998, s. 25). Bourdieu, habitus kavramsallaştırmasını açıklarken sıklıkla “alışkanlık oluşturan güç”, “zihinsel alışkanlık”, “zihinsel ve bedensel algı”, “beğeni ve eylem şemaları” gibi çeşitli ifadeler kullanmıştır (Swartz, 1997, s. 101). Bu habitus esasında bireyin olduğu kadar o bireyin ait olduğu toplumsal grubun da habitusudur (Thorpe, 2015, s. 171-172). Yer aldığı toplumsal sınıf ekseninde bireyde nesneleşen habitus yaşamı anlamlandırmayı, değerlendirmeyi ve belirli stratejiler üretmeyi mümkün kılmaktadır (Ritzer, 2012, s. 398).

Bourdieu habitus kavramını açıklarken herhangi bir sıfat ya da ön-ek kullanmamış olsa da kavramın kullanışlılığından dolayı pek çok isim zamanla *dini habitus*, *sonic habitus*, *askeri habitus*, *bilimsel habitus* (Lande, 2007; Lenoir, 2006; Mellor ve Shilling, 2010; Schwarz, 2015) gibi yeni kullanımlar ortaya atmıştır. Eco-habitus veya ekolojik habitus kavramı da ekoloji ve çevre konularında son dönemde gerçekleştirilen Bourdieu eksenli çalışmalarda karşımıza çıkmaktadır (Gäbler, 2015; Haluza-Delay, 2008; Kasper, 2009; Kirby, 2017; Leahy, Nilan, & Alam, 2019; Smith, 2001). Çevre temelli faaliyetlerin ve hareketlerin içerisinde, bireyin belirli bir süreçte edindiği ekolojik bilgilerle ve çevre duyarlılığıyla gelişen, sürdürülebilir yaşamı gözeten içselleştirilmiş algı şemaları (Kasper, 2009, s. 318) olarak açıklayabileceğimiz ekolojik habitus kavramı ilk olarak Mick Smith (2001) tarafından dile getirilmiştir. Mick Smith Anti-Road protestocuları ve radikal çevreciler üzerine yaptığı çalışmada, insanın çevreye verdiği zararları azaltması ve eylemlerini de bu ekseninde düzenlemesi için gerekli olan “pratik çevresel duyu” ya da “yer/çevre etiği” bağlamında ekolojik habitus kavramını kullanmıştır (Smith, 2001, s. 218). Smith yer etiği ifadesiyle bireyin gündelik hayatını şekillendirdiği ve ilişkiler kurduğu yaşam alanını kastetmekte ve bireyin bu alanda ekolojik çıkarları gözeterek strateji üretme kabiliyetine vurgu yapmaktadır. Ekolojik habitus kavramı daha sonra Randolph Haluza-Delay tarafından geliştirilmiş, “bireydeki ekolojik düşünceleri ayrıcalıklı kılan bir yönelimi” ifade etmek için kullanmıştır (Haluza-Delay, 2008, s. 207). Haluza-Delay (2008, s. 213), belirli bir yerde nasıl yaşayacağına dair pratik bir mantık ve algı şeması olarak, sosyal ve ekolojik olarak bütünleşmiş bir ekolojik habitus oluşumuna işaret etmektedir. Ekolojik habitus aynı zamanda bireyin yaşadığı alanda edinebileceği çevre merkezli bir uyum pratiğini de tanımlamaktadır (Gäbler, 2015, s. 80). Ekolojik habitus, bireyin içinde bulunduğu sosyo-ekolojik çevreye duyarlı bir yaşam tarzı da üretmekte ve bireyin yaşamını sürdürdüğü çevresel faktörlere göre çeşitlilik gösterebilmektedir (Kirby, 2017, s. 93). Haluza-Delay’a göre, belirli bir grubun içerisindeki bireylerin paylaşıacağı yatkınlıklar, mekânların veya “sosyal alanların” ortaklıklarıyla şekillenecektir. Böyle bir ekolojik alışkanlık edinmek, belirli ekoloji yanlısı davranışları ve algılama kabiliyetlerini ön plana çıkarabilecek değerleri de pekiştirecektir (Haluza-Delay, 2008, s. 207).

Öğrenme alanları olarak sosyal hareketler, ekolojik yatkınlıkların okul gibi resmi olarak organize edilmiş eğitim programları dışında, gayri resmi olarak deneyim yoluyla edinilebileceği yollardan biridir (Haluza-Delay, 2008, s. 211). Ekoloji temelli gıda toplulukları ve inisiyatifler de bireyin çevreyi gözetken, ekoloji temelli yatkınlıklarının ve algı şemalarının gelişebilmesini sağlayan platformlar, yani öğrenme alanları konumundadır (Cooper & Baer, 2019, s. 174). Bu düşünce de Bourdieu’nun bir diğer bağlantılı kavramı olan “alan” kavramına yakından bakmayı gerekli kılmaktadır. Bourdieu, toplumların modernleşme süreciyle birlikte bireylerin faaliyet alanlarının genişlemesi ve farklılaşması sonucu çeşitli toplumsal alanların oluştuğu iddiasındadır (Hilgers & Mangez, 2014, s. 3). Toplumsal uzamı oluşturan çok sayıda alan bulunmakla birlikte, her alan kendi içinde oldukça farklı karakteristik nitelikler barındırmaktadır. Bir alanın var olması ve devamlılığını sağlaması için, alan içerisindeki her türlü pratiğin belirli kurallara, potansiyel hedeflerin adaptasyonuna ve içselleştirilmesine aracılık eden habitusa, alan içerisinde eyleyici konumunda yer alan bireylere, belli çıkarlar doğrultusunda ulaşılmak istenen hedeflere (illusio) ve özgün sermayelere ihtiyaç vardır (Bourdieu, 1993, s. 18). Bu ekseninde Bourdieu, toplumsal alandaki üç temel sermaye türünü şu şekilde tanımlar: maddi zenginlik ve maddi gücü temsil eden ekonomik sermaye, sosyal ilişkiler ve ağlar yoluyla kazanılan sosyal sermaye ve alandaki bilgi ve beceriler aracılığıyla elde edilen prestij ve gücü ifade etmek için kullanılan kültürel sermaye (Bourdieu & Wacquant, 1992, s. 118-119).

Ekolojik habitusu merkeze alan saha çalışmalarını incelediğimizde (Carfagna, ve diğerleri, 2014; Cooper ve Baer, 2019; Kirby, 2018; Leahy, vd. 2019; Nilan, 2017), alan içinde tanımlanan sermayeler konusunda genel bir fikir birliğine varıldığı söylenebilir. Çevre faaliyetlerini içinde barındıran bir alanda ekonomik sermaye, alan içerisinde ekonomik anlamda hareket kabiliyeti kazanmaya ve istenilen kaynakları elde etmeye dayalı bir duruma işaret etmektedir. Sosyal sermaye ise alan içerisinde sahip olunan bütün ilişkileri kapsayan ve ekolojik yatkınlıkların edinilmesini kolaylaştıran bir niteliktedir (Cooper & Baer, 2019, s. 49). Kültürel sermaye, ekolojik habitusu ele alan saha araştırmaları içerisinde ekonomik ve sosyal sermaye türlerine göre ayrı bir noktada konumlandırılmaktadır. Kültürel sermaye, ekoloji-çevre temelli bütün alanlarda olduğu gibi, bireyin bakış açısını ve faaliyetlerini yönlendirmede önemli bir etkiye sahiptir ve bireyin ait olduğu toplumsal sınıfla ilişkilidir (Nilan, 2017, s. 373). Kültürel sermaye ekolojik bilgi, ekoloji ya da çevre eksenli beceriler, semboller, doğaya bakış açısı, doğa üzerine edinilmiş bilgi ve düşünceler, sağlıklı gıda yetiştirme-tüketme, insan dışı canlıları anlayabilme, doğayı değerlendirebilme eğilimi gibi birçok açıdan örneklendirilebilecek yatkınlık, düşünme biçimi ve faaliyetlerle ilişkilendirilmektedir (Kirby, 2018, s. 156).

Ekolojik habitus, bireyin gıda tercihlerini ve beğenilerini ekolojik bilgi ekseninde yeniden yapılandırmaktadır (Nilan, 2017, s. 373). Nilan'ın bu açıklaması Bourdieu'nun beslenme pratikleri üzerine yaptığı açıklamayla bağlantılıdır. Bourdieu'nun ünlü çalışması *Ayırım*'da (2015) özel bir yer verdiği bireyin yeme biçimi ve gıda tercihlerini ele alan bölümde ifade ettiği gibi, yemek tercihlerinin, yemek yeme şeklinin, beslenme pratiklerinin, gıda ihtiyaçlarına yüklenen anlamların arkasında toplumsal sınıf pratikleri ve sınıf habitusu yatmaktadır (Bourdieu, 2015, s. 280-281). Gıda hareketleri ve benzer etik gıda toplulukları/inisiyatifleri içerisinde yer alan birey de esasında orta sınıf olarak belirtilen grup içerisinde yer alan bireydir (Soysal Al, 2020, s. 133). Başka bir ifadeyle ekolojik habitus ekonomik sermayeden ziyade ekolojik bilgiye dayanan kültürel sermayeye sahip bireyin içerisinde yer aldığı bir tür orta sınıf habitusudur (Carfagna, ve diğerleri, 2014).

Gıda toplulukları ve gıda inisiyatifleri, kendi faaliyetleriyle bağlantılı diğer topluluklar ve hareketlerle etkileşim halinde olan ekoloji temelli dinamik yapılardır ve ekolojik hareketlerin bir parçasını oluşturmaktadır (Kirby, 2018, s. 156). İyi, temiz, adil gıdaya ulaşabilmeyi hedefleyen, ekoloji temelli faaliyetler yürüten bireylerden meydana gelmiş gıda toplulukları özerk, kendi işleyişine sahip ve belirli ilişkileri barındıran öğrenme alanları olarak konumlandırılmalıdır. Bunun yanında her gıda topluluğu ortak bir amaca, teorik bir bakış açısına, ortak toplumsal ve kültürel hedef ve anlayışlara sahip geçerli bir alan olarak düşünülmelidir.

3. Alternatif Gıda Ağlarının ve Gıda Topluluklarının Doğuşu

1940'lı yıllardan itibaren, 2. Dünya Savaşı'nın yarattığı tahribatların da etkisiyle, dünyada gıda üretimi önemli ölçüde sekteye uğramıştır. Bu probleme hızlı nüfus artışı eklenince gıda üretimini hızlandırmak ve gıda fiyatlarını satın alınabilir düzeyde tutmak göz ardı edilemeyecek bir gereklilik haline gelmiştir. İlk etapta tarımsal üretimin giderek endüstriyellemesiyle birlikte dönemin hâkim üretim anlayışına benzer şekilde Fordist üretim tarzı benimsenmiştir (Velde & Holemans, 2019, s. 2). Neoliberal ekonomi politikalarının her alanda olduğu gibi gıda üretim faaliyetlerinde de yaygınlaşması (Guthman, 2008, s. 1175), tarım alanlarında fosil yakıtların ve kimyasal ilaçların kullanımının sürekli olarak artması (Soysal Al, 2020: 130), iklim değişikliği ve çevresel felaketlerin etkisini günden güne daha fazla hissettirmesi, ulusal ve uluslararası şirketlerin gıda endüstrisi üzerindeki hakimiyetini arttırması gibi sebeplerden dolayı temel ihtiyaçların

en önemlilerinden olan gıda üretimi, sağlıklı gıdaya ulaşma ve sağlıklı beslenme gibi konularda riskler ve belirsizlikler yaratmış ve gıda güvencesizliği günümüzde büyük bir sorun haline gelmiştir (Grote, 2014, s. 189; Konyar, 2017, s. 34). Kitlesele gıda üretimi ve gıda üretim teknolojileri kentlerin hızlı büyümesine ve dengesiz nüfus artışına karşı bir çözüm olarak sunulmuş (Erbaş, 2017, s. 16), ancak bu durum üreticiler ve tüketiciler arasında bir kopuş yaratmış ve tüketici konumundaki bireylerin gıda üretim sürecine tamamen yabancılaşmasına neden olmuştur (Levenstein, 2013, s. 79). Üretim ve dağıtım sisteminde hem küresel hem de yerel düzeydeki tedarik zincirlerinin geniş mesafelere yayılması da üreticileri ve tüketicileri birbirinden tamamen uzaklaştırmıştır (Wezel, vd. 2018, s. 12).

Gıda üretimindeki bu hızlı ve negatif değişimler, konvansiyonel tarım faaliyetlerine alternatif oluşturabilecek gıda topluluklarının doğuşunda etkili olmuştur. 21. yüzyıla doğru gerçekleşen bu gelişmelere karşılık, gıda toplulukları, inisiyatifler ve çeşitli gıda temelli ekolojik hareketler sağlıklı gıdaya ulaşabilme imkânı sağlamak adına ortaya çıkmaya başlamıştır (Kaufmann ve Vogl, 2018, s. 458). Örneğin, 1971 yılında kurulan “Japan Organic Agriculture Association” (JOAA) kurucu üyesi Teruo Ichiraku, tarımsal faaliyetlerde sağlıklı ve sürdürülebilir ekonomik anlayışı gözetken, minimum çevresel kirliliği amaçlayan, üreticilerin çıkarlarını ve tüketicilerin sağlığını hedefleyen küçük ölçekli sürdürülebilir tarımın gerekliliğine vurgu yaparak topluluk destekli tarımın, gıda kooperatiflerinin, toplulukların ve inisiyatiflerin kurulmasının bir anlamda öncülerinden olmuştur (Muramoto, Hidaka, & Mineta, 2009, s. 285). Topluluk destekli tarım, kent bostanları, gıda kooperatifleri ve aracısız gıda ağları gibi pek çok faaliyet ve oluşum 1970’li yıllardan itibaren ABD, batı Avrupa ve çeşitli Asya ülkelerinde yaygınlaşmaya başlamıştır. Türkiye’deyse gıda hareketi ekseninde değerlendirebileceğimiz bu oluşumlar daha geç bir dönemde gelişim göstermiştir.

Türkiye’de alternatif tarım pratikleri ve beslenme temelli alternatif yaşam tarzlarına olan ilgi 1990’lı yıllara kadar dayandırılabilir (Kadirbeyoğlu & Konya, 2017, s. 213). Ancak alternatif gıda topluluklarının ve inisiyatiflerin ilk büyük artışı 2000’li yıllarda gerçekleşmiştir. Türkiye’de gıda temelli bir topluluk oluşumu ilk defa 2008’de Boğaziçi Üniversitesi Mensupları Tüketim Kooperatifinin (BÜKOOP) kurulması ile gündeme gelmiş ve bu dönemden itibaren gıda temelli oluşumların sayısı artmaya başlamıştır (Özden, 2020, s. 90). 2010’lu yıllarla birlikte sayıları hızla artmakta olan gıda toplulukları¹, kooperatifler, ekolojik köyler ve inisiyatifler çok büyük oranda Türkiye’nin güney ve batı kıyılarındaki kentlerde ve İstanbul ve Ankara gibi metropollerde faaliyetlerini sürdürmektedir. Nitekim gıda odaklı oluşumların ortaya çıkışının Türkiye’de gıda topluluklarını ve alternatif gıda ağlarını listeleyen ekoloji haritası incelendiğinde, 43 çiftlik ve kamp; eko girişim, 34 gıda topluluğu ve kamp; ekolojik pazar, 27 ekolojik yerleşke, 23 sivil toplum kuruluşu ve diğer alternatif girişimlerin olduğu belirtilmiştir (<https://www.ekoharita.org/ekoloji-haritasi>). Bu girişimlerin İstanbul’dan Antalya’ya kadar, Trakya bölgesini de içine alarak uzanan kıyı şeridinde yoğunlaştığı, bunun dışında Ankara ve Mersin civarında da çok sayıda girişimin olduğu görülmektedir.

Burada ifade edilmesi gereken önemli bir nokta, gıda toplulukları ve gıda kooperatifi arasındaki belirli farklılıklardır. Her iki oluşum da adil bir gıda üretimi ve sağlıklı gıdaya ulaşma gibi konularda alternatif çözüm üretme, yerel üreticiyi ve yerel tüketimi destekleme ve mevcut gıda

1 Türkiye’deki, özellikle İstanbul’daki alternatif gıda toplulukları ve kooperatifleri üzerine yapılmış güncel bir çalışma için bkz: Soysal Al, İ. (2019). The promising momentum and collective practices of the recently expanding network of consumer-led ecological food initiatives in Turkey. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 40, 129–162.

endüstrisine bir alternatif yaratma gayesi taşımaktadır. Ancak kooperatifler (özellikle üretici kooperatifleri) tüzel kişiliklere dayanan daha kurumsal ve kompleks yapılar olma eğilimi taşır ve gerektiğinde yerel yönetimlerle ve diğer resmi kurumlarla resmi ilişkiler de kurabilmektedir² (Karakaya Ayalp, 2021, s. 982). Gıda toplulukları ise en genel ifadeyle kaliteli gıdaya ulaşabilme-yi daha mümkün hale getirmeyi amaçlayan ve gönüllü birlikteliklerle faaliyetlerini sürdüren, kooperatiflere göre daha basit oluşumlardır. Üreticiler ve tüketiciler arasında bir güven inşasına dayanan bu alternatif topluluklar satıcı ve alıcıyı yakınlaştıran, karşılıklı güven ve yardımlaşma imkanı yaratan gruplardır. Alternatif gıda toplulukları, gıda temelli kooperatifler ya da vakıflar gibi resmi, kurumsal ve görece kompleks bir yapıya sahip olmayabilir (Yeryüzü Derneği, 2017, s. 34). Bu topluluklar popülasyonlarını düşük tutmakta, genellikle mahalleye dayalı bir organizasyona olumlu bakmaktadır. Çok sesli yapılarından dolayı herhangi bir hiyerarşi ya da tüzel kişilik oluşturmamakta ve üyeler için bir görev mecburiyeti talep etmemektedir. Ek olarak, bulunduğu kentsel alana, coğrafyaya ve bireysel taleplere göre kendi içlerinde de çok büyük yapısal değişiklikler gösterebilmektedir.

Çalışmamızın örneklemini olan gıda topluluğu üyeleri kendilerini Katılımcı Onay Sistemi (KOS) üzerinden hareket etmeye çalışan bir gıda topluluğu olarak tanımlamasından dolayı, KOS hakkında bilgi vermek önem arz etmektedir. KOS, IFOAM (International Federation of Organic Agriculture Movements “Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu”) tarafından bütün paydaşların (yerel üreticiler, tüketiciler vs.) aktif katılımına dayalı, üreticileri topluluk üyelerinin belirlediği kriterlere göre değerlendiren, güven, sosyal ağ ve bilgi alışverişi temelleri üzerine inşa edilmiş, yerel gıda üretimine odaklı, bir güvence sistemi olarak tanımlanmaktadır (May, 2008, s. 11). Ayrıca, ortak bir vizyon, tüketicilerin sürece aktif katılımı, sürecin şeffaflığı ve güvenilirliği, yatay oluşum (katılımcı demokrat anlayış), aracısız ürün ağı, üyeler arasında eşit bir sorumluluk ve hak paylaşımı gibi ilkeler her gıda topluluğunun ve inisiyatiflerinin ortak noktalarıdır (May, 2008, s. 15-23). Bu topluluklar sadece üretilen gıdaların kalitesini denetleyen oluşumlar değildir; bununla birlikte pek çok ekolojik hareketle, diğer inisiyatiflerle ve gıda topluluklarıyla etkileşim halinde olan hem üreticilerle hem de tüketicilerle bilgi paylaşımlarında bulunan, ekolojik hareketlere dahil olan interaktif gruplardır (Nelson, ve ark., 2016, s. 375). Bu sebeple, sadece gıdaların kalite güvencesini sağlayan ya da sağlıklı gıdaya ulaşımı kolaylaştıran bir sistemden daha fazlasıdır. Bu sistemi benimseyerek hareket eden topluluklar, analiz kısmında da ele alındığı üzere, ekolojik yatkınlıklar ve pratikler barındırmaktadır.

4. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamız, gıda topluluğu üyelerinin kent yaşamında gıda tüketimine dair ürettikleri stratejileri, ekoloji ve çevre temelli algı şemalarını ve hem topluluk hem de birey açısından bütün bu pratikleri belirleyen sosyo-kültürel etkenleri ortaya çıkarmayı hedeflemektedir. Bu hedeflere paralel olarak, bu araştırmada şu sorulara cevap aranmaktadır: (1) Bireyleri gıda topluluklarına yönelten motivasyonlar nelerdir? (2) Gıda topluluğu üyelerinin ekolojik habitusları ne tür ilişki ağları üzerinden şekillenmektedir? (3) Ekolojik habitus ekseninde birey kent yaşamındaki pratiklerinde hangi stratejileri inşa etmektedir? (4) Bireylerin sınıfsal konumları ve kültürel sermayeleri ile onların ekolojik eğilimleri arasındaki ilişkiler günlük yaşamda nasıl somutlaşmaktadır?

2 Gıda kooperatiflerinin bu niteliklerine hem uluslararası hem de Türkiye özelinde örnekler üzerinden değinen çalışmalar için bkz: «Nizam, D. (2021). *Yeni Nesil Kooperatifler: Topluluk, Aidiyet ve Yer-Temellilik*. İstanbul: Oğlak Yayınları.» ve “Nizam Bilgiç, D. (2021). Kooperatifler, Belediyeler ve Gıda Ağları: Tire Süt Kooperatifi Örneği. *Journal of Business, Innovation and Governance*, 2021; 4(1): 113 – 131.”

Araştırmanın örneklemini erişilebilirlik ve kolay ulaşılabilirlik avantajlarından yararlanmak adına Antalya Gıda Topluluğu olarak belirledik. Antalya'nın ekoloji haritasında 2 gıda topluluğu (Antalya Gıda Topluluğu ve Doğal Ürünler ve Sağlıklı Yaşam Platformu), 2 ekolojik yerleşke (Flora Akdeniz Bahçesi ve Alakır Nehri Kardeşliği), 1 alternatif eğitim okulu (Düşler Akademisi-Kaş), 1 eko-turizm alanı (Derman Bahçesi) ve 1 sivil toplum kuruluşu (EKAD- Caretta Kamp) yer almaktadır (Ekoharita, 2019). Antalya Gıda Topluluğu 2016 yılında kurulmuştur. Geçmişte farklı toplumsal hareketler, topluluklar ve inisiyatiflere katılmış ekolojik kaygılar taşıyan 7 kişilik bir arkadaş grubu topluluğun kurulması için ilk adımları atmıştır. Antalya Gıda Topluluğu, Antalya'nın şehir merkezinde kurulan ilk gıda topluluğu olma özelliğini taşımaktadır. Antalya şehir merkezi olarak kabul edilen ve Muratpaşa, Konyaaltı ve Kepez ilçelerini içine alan ve 2019 verilerine göre yaklaşık 1 milyon 300 binlik bir nüfusun yer aldığı alanda ise yalnızca araştırma grubumuzu oluşturan Antalya Gıda Topluluğu faaliyet göstermektedir. Antalya Gıda Topluluğu 7 kişi ile başlayan faaliyetlerini, gerçekleştirdikleri ilk toplantının ardından üye sayısının devamlı artmasıyla 2019 Aralık ayı itibariyle büyük bir kısmının düzenli katılım gösterdiği kayıtlı 210 üyeyi bünyesinde barındırmaktadır.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda Antalya Gıda Topluluğu'nun 210 üyesinden 22'siyle 2019 yılı içerisinde, gerekli izinleri ve rızalarını katılımcı onam formu ile belgelendirerek aldıkları sonra, yarı-yapılandırılmış soru formu aracılığıyla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirdik. Bunun yanında, topluluğun hem gıda alışverişi amacıyla gerçekleştirdiği hem de gıda dışı gündemi ve topluluk planlarını konuşmak adına düzenledikleri ve her biri 2 ile 5 saat arasında süren toplantılara toplamda altı kez katılarak üyeler, üreticiler, ürünler ve ekoloji-çevre-gıda ekseninde gerçekleştirilen tartışmalarla ilgili çeşitli gözlemlerde bulunduk. Bu sayede topluluk içerisindeki ilişki ağını ve grup dinamiğini, üyelerin eylemlerini ve topluluğun faaliyetlerini bizzat deneyimleme fırsatı bulduk. Gözlemlerimizi görüşmelerden elde ettiğimiz verilerle karşılaştırarak pekiştirdik. Bu sayede topluluk içerisindeki ilişki ağını ve grup dinamiğini, üyelerin eylemlerini ve topluluğun faaliyetlerini bizzat deneyimleme fırsatı bulduk.

Bu araştırmanın katılımcılarından 7'si topluluğun kurulmasına bir anlamda öncülük eden ilk üyelerdir. Geri kalan 15 üye ise topluluktan sosyal medya üzerinden ya da sosyal çevresinden haberdar olan ve sonradan katılım gösteren üyelerden oluşmaktadır. Görüşme için 7 katılımcıyı kurucu üyeler olması sebebiyle tercih ettik, geri kalan 15 katılımcıya kurucu üyeler vasıtasıyla kartopu tekniğini kullanarak ulaştık. Görüşmelerden elde ettiğimiz bilgiye göre, büyük çoğunluk 35 yaşın üzerinde olmakla birlikte, topluluk üyelerinin yaşları 24 ve 70 yaş arasında değişmektedir. Görüşmeye katılan üyeler 24-65 yaş aralığındadır ve yaş ortalaması 39'dur. 12 kadın üyeye karşılık 10 erkek üye araştırmamıza dâhil olmuştur. Bütün katılımcılar Antalya kent merkezinde ikamet etmektedir.

Derinlemesine mülakat ve katılımcı gözlem teknikleriyle elde ettiğimiz verilerin analizini önceden literatüre dayanarak belirlediğimiz temalara odaklanarak gerçekleştirdik. Katılımcı açıklamalarında yer verilen isimler rasgele belirlenmiş anonim isimler olup, katılımcıların meslekleri ve yaşlarıysa değiştirilmeden, katılımcıların aynen belirttiği şekilde aktarılmıştır. Araştırmanın hedefleri doğrultusunda, kent merkezinde bir gıda topluluğunun kuruluş motivasyonları, topluluk üyelerinin sosyo-kültürel konumları ve ekolojik yatkınlıklarını ve topluluk üyelerinin kent yaşamında ekolojik habitusları ekseninde geliştirdikleri stratejileri ana temalar olarak ele aldık.

5. Bulgular

5.1. Gıda Topluluğu Üyelerinin Temel Motivasyonları ve Ekolojik Yatkinlıkları

Görüşmeler yaptığımız gıda topluluğu yüksek eğitim seviyesine, belirli bir kültürel birikime ve çeşitli ekolojik endişelere sahip 7 kişilik bir arkadaş grubunun kararı üzerine kurulmuştur. Topluluğun kurucu üyeleri, bu topluluğun kurulmasındaki temel motivasyonun ortak ekolojik duyarlılık ekseninde iyi, temiz ve adil olarak tanımladıkları ve ekolojik çıkarları gözeterek belirledikleri standartlara göre üretilmiş gıdalara ulaşabilmek olduğunu dile getirmişlerdir:

“Biz bu topluluğu oluşturmadan önce, belirli bir arkadaş grubumuz vardı ve hepimizin ekolojik anlamda, iklim krizi, gıda gibi kaygıları vardı. Peki biz bunları konuşuyoruz ama ne yapıyoruz bunun için? Kendi gıdamızı bile hala süpermarketten alıyoruz. (...) sadece konuşmanın ötesinde, kendimizi harekete geçirmek, eleştirdiğimiz şeyin bir parçası olmamak. Kendi iyi, temiz ve adil gıdanıza nasıl ulaşabiliriz, gıda topluluğunun aslında oluşmasındaki motivasyon buydu. En basit ihtiyaçları karşılamaya yönelik başladı, bulgur, fasulye gibi besinlerle. Ondan sonra topluluk ve üretici listeleri geliştikçe, saklama kabından tut da bulgura, sabuna kadar pek çok şeye ulaşabiliyoruz artık” (Metin, Özel Sektör, 33).

Katılımcının yukarıdaki ifadesinden anlaşılacağı üzere, gıda topluluğunun kuruluş sürecinde bireylerin belli ekolojik yatkinlıklara sahip olması etkili olmuştur. Gıdaları süpermarketten almayı tercih etmemek ve yerel üreticilerle iletişime geçmek endüstriyel gıda tüketimine bir tepki niteliği taşımaktadır ve bireyin ekolojiyi ön planda tutan algılama biçimiyle de belirli bir tutarlılığı bulunmaktadır.

İlk etapta alternatif gıda alanında faaliyet gösteren topluluklarla iletişime geçen bu yeni oluşum, alternatif gıda ağlarının işleyişiyle ilgili çeşitli fikir alışverişleri yaptıktan sonra *Yeryüzü Derneği* ve Antalya'nın *Kaş-Elbademi* gibi şehrin çeperlerinde yer alan sürdürülebilir gıda faaliyetleri yürüten topluluklardan çeşitli yerel üretici listeleri almış ve bu listeler üzerinden faaliyetlerine başlamıştır. Bu fikir alışverişi, farklı gıda topluluklarının benzer ekolojik kaygılar üzerinden hareket ettiğinin de bir göstergesidir. Üyelerden aldığımız bilgilere göre, daha sonra topluluğun temel ilkelerini bir manifesto şeklinde kaleme alan kurucu üyeler bir süreliğine dışarıya açılmadan küçük bir grup halinde faaliyetlerine başlamış ve gıda alışverişlerini yürütmüştür. Daha sonra bu küçük oluşum 2017 yılının sonlarında kamusal alana açılmaya karar vermiş ve sosyal medya üzerinden yaptıkları çeşitli duyuru ve ilanlar aracılığıyla katılım gösteren yaklaşık 40 kişilik bir grupla ilk toplantılarını gerçekleştirmişlerdir. Topluluk kamusal alana açılmasının ardından çeşitli alternatif gıda ağlarından alınan üretici listeleri üzerinden ürünler temin ederek gıda alışverişlerini gerçekleştirmiş ancak daha sonra hedeflendiği üzere Antalya'daki yerel üreticilere ulaşarak kendi gıda ağı listelerini yapmaya başlamıştır. Katılımcı onay sistemiyle (KOS) hareket eden topluluklara uygun şekilde, üyeler iletişime geçtikleri üreticileri değerlendirebilmek adına bir onay/güven formu örneği üzerinden kendi beklentileri, istekleri ve ilkeleri doğrultusunda bir form oluşturmuştur.

Görüşme gerçekleştirdiğimiz kurucu üyelerin hepsi (7 kişi) ve sonradan üye olup örneklemimiz içerisinde yer alan 15 katılımcı toplulukta yer alma nedenleriyle ilgili iki temel görüş belirtmektedir. İlk olarak, toplulukta bulunma nedenini topluluğun şehir yaşamında doğal ve sağlıklı gıdalarla beslenebilme imkânı tanınması üzerinden açıklamaktadır. İkinci neden ise, topluluğun eşitlikçi, hiyerarşi barındırmayan, ekolojik kaygılar taşıyan doğrudan demokrat yapısının bazı insanlar için cezbedici olması şeklinde ifade edilebilir. Topluluğa sonradan dahil olan üyeler, topluluğun sosyal problemlere duyarlı insanlardan oluşması, ekoloji ve çevre temelli kaygılar barındırması, kolektif çalışmaya ve dayanışmaya uygun bir kitleyi içinde barındırmasının topluluğa katılmalarında temel etken olduğunu belirtmişlerdir:

“Antalya Gıda Topluluğu bir arkadaş grubunun bir duyarlılık hareketiyle oluşmuş. Ben bu topluluğa sosyal medyada gördüğüm bir etkinlik üzerine katıldım. Biraz araştırdım ve bu konuda söyledikleri, yazdıkları hoşuma gitti. Hiyerarşisiz ve adil bir topluluk. Benzer duyarlıklarımızın olduğunu ve tanışabileceğim insanlar olduğunu düşünerek katıldım. İlk tanışma toplantılarında bulundum yaklaşık 2 sene önce” (Seher, Akademisyen, 26).

Kurucu üyeler topluluğun işleyişinin nasıl olması gerektiği üzerine de bir yol haritası çizdiklerini belirtmektedir. Bu yol haritasının ne olduğunu sordüğümüzda, “her üyenin istediği ölçüde sorumluluk aldığı, hiyerarşinin olmadığı bir doğrudan demokrasi” yanıtını vermişlerdir. Özellikle görüşme yapılan kurucu üyeler gıda topluluğunu tanımlarken doğrudan demokrat yapılarını önemle vurgulamaktadır:

“Antalya Gıda Toplulukları doğrudan demokrasiyi en iyi hayata geçiren topluluklardan biri. Gıda toplulukları çalıştaylarında ya da diğer faaliyetlerde örnek veriyoruz. Sorunlarımız yok mu? Elbette var. (...) topluluk şunu sağlamak zorunda; doğrudan demokratik, kimsenin sesinin baskın çıkmadığı, cinsiyet sorununun gündeme gelmediği, etnik sorunun gündeme gelmediği bir ortamı sağlamak zorunda. Bu sayede birey hem adil gıdaya ulaşırken, diğer yandan hayatını da değiştirebilir. Bir toplulukla hareket etme, dünyayı değiştirebilme gücünü elde etme gibi kazanımları olabilir” (Gürkan, Özel Sektör, 51).

Amerika Birleşik Devletleri’nde 1960’ların sonlarındaki karşı kültür hareketleriyle ilişkili olarak halk biliminin ve doğanın yüceltilmesi, alternatif gıda topluluklarının da ortaya çıkışını mümkün kılmıştı. Endüstriyel gıdalara alternatif olarak “doğal gıdalar” sağlayan oluşumlara rağbet ve büyük firmalardan uzak durma tavrı, politik bir anlam da kazanarak sol kesime eklenmişti (Levenstein, 2013: 156). Katılımcıların yanıtlarında da sol politikanın izlerinin görülmesi, bu gıda topluluğu üyelerinin köklerindeki yatkınlığı açığa çıkarmaktadır. Gıda toplulukları, yeni toplumsal hareketlerin bir parçasıdır. Katılımcının yukarıdaki ifadesine bakıldığında, yalnızca iyi, temiz ve adil gıdaya ulaşmanın topluluk için yeterli olmadığı görülecektir. Bunun nasıl gerçekleştiği de önemlidir. Etnik ve cinsiyete dayalı ayırım mekanizmaları gerek insana gerek hayvana gerekse toprağa uygulanan her türlü şiddet biçimi topluluktan dışlanmaktadır. Öyleyse, bireyin ekolojik habitusunun salt ekolojik alanla ya da gıda tercihi ile ilişkili olmadığını, ekolojik kaygılar taşımamanın toplumsal eşitsizliklere yönelik kaygılar taşımak ile benzer yatkınlıklara dayandığını söylemek mümkündür. Bu iddiamızı güçlendirecek diğer bir nokta ise, katılımcıların yaklaşık 4’te 3’ünün (18/22) geçmişlerinde çeşitli sosyal hareketlere katılım göstermiş (kadın hakları hareketleri, LGBT grupları, ekolojik kolektifler, kent bostanları) ve düzenli olarak çeşitli kültürel faaliyetlerin (tiyatro toplulukları, okuma etkinlikleri, akademik konferanslar, seminerler, çalıştaylar) içerisinde yer almış ve hala yer alıyor olmalarıdır. Bütün bunlar dikkate alındığında, topluluk üyelerinin kültürel birikimlerinin, içerisinde yer aldıkları ilişki ağlarının ve sınıfsal konumlanmalarının paralellik gösterdiği söylenebilir.

Topluluk üyeleri, doğa ve toplumsal hayatın birbiriyle etkileşim halinde olduğunu ancak doğanın bu etkileşimde sömürüldüğünü kabul etmektedirler. Topluluk üyelerinin düşüncelerinde doğa ve toplum dikotomisi sürerken merkeze doğayı aldıkları görülmektedir. Günümüz toplumu, doğayı sömüren, tüketim odaklı düzene sahip bir alan olarak tanımlanmaktadır. Katılımcılar hem topluma hem de doğaya tahakkümün birbirinden bağımsız olmadığını, topluma hiyerarşik bakanların doğayla da hiyerarşik bir ilişki kurduklarını belirtmiştir:

“Günümüzde bütün insanları kıra taşıyamayız. Nüfus inanılmaz fazla. (...) Onun için, şehirlerde olabildiği kadar ekolojik-etik bir hayat sürdürmek gerekiyor. Bu sadece bireysel anlamda da olamaz. Az su tüketelim, az elektrik kullanalım ya da kimyasalları kullanmayalım mantığıyla

yeterli olabilecek bir şey değil. Büyük şirketlerin de engellenmesi gerekiyor. Bu da bence, doğrudan demokratik sivil itaatsizlik eylemleri ile mümkün” (Ferhat, Özel Sektör, 41).

Topluluk üyelerinin doğa ve insan ilişkisine dair açıklamalarında yabancılaşma unsuru da ön plana çıkmaktadır. Üyeler, kentlerin doğadan kopuk geliştiği, doğayla sadece sömürü üzerinden iletişim kurulduğu üzerine hemfikirdir. Topluluğun habitusunda toplumsal ayrımcılık mekanizmalarını dışlama eğiliminin yanı sıra, sömürü karşıtı bir düşünce tarzının güçlü bir biçimde mevcut olduğu görülmektedir. Bu durum bize her toplumsal alanda türlü sömürü mekanizmasının birbirleriyle ilişkili olduğunu hatırlatmaktadır.

Topluluk üyeleri gıda alışverişi için ayda en az 1 kere toplanmaktadır. Topluluğun bilgisi dâhilinde katılım gösterdiğimiz bu toplantılarda, sipariş edilen ürünler ortak bir araçla ya da bizzat topluluğun iletişimde olduğu Antalya’da faaliyet gösteren yerel küçük üreticiler tarafından kararlaştırılan alana getirilmekte ve topluluk üyeleri önceden talep ettikleri bu ürünleri temin etmektedir. Gıda ürünlerinin yanı sıra doğal-organik el yapımı kremler ve temizlik malzemeleri gibi çeşitli ürünler de topluluk envanterinde bulunmaktadır. Toplantı noktaları çoğunlukla grup içerisinde önceden belirlenmekte ve çok büyük oranda kamuya açık park ve yeşil alanlar tercih edilmektedir. Toplantı noktası ortak bir karar niteliği taşıyıp büyük oranda üyelerin bisikletle ya da yaya olarak kolayca ulaşması mümkün olan yerler tercih edilmektedir. Üyelerin bu stratejisi karbon ayak izi, çevre kirliliği ve sağlıklı yaşam düşüncelerinden şekillenmiştir.

Gıda alışverişi haricinde, üyeler topluluk hakkındaki çeşitli konuları; gıda, çevre ve ekoloji hakkındaki güncel konuları temel alan gündemlerin tartışılması için ayda bir ya da iki defa daha toplanmaktadır. Bu toplantılar da gıda alışverişine benzer şekilde park ve yeşil alanlarda veya topluluğun ilkelerine uygun bir mekânda (vejeteryan kafeler gibi) gerçekleştirilmektedir. Özellikle toplantıların yapılacağı mekânlar topluluk üyelerinin çok büyük bir çoğunluğunun vegan ve vejeteryen olmasından dolayı dikkatle seçilmekte ve bu konuya ayrı bir hassasiyet gösterilmektedir. Bu etkinliklerin mevcudiyeti, gıda topluluğunun salt gıda alışverişi yapan bir topluluk olmadığı iddiamızı güçlendirmektedir.

5.2. Bir Orta Sınıf Deneyimi Olarak Antalya Gıda Topluluğu

Geleneksel orta sınıfın aksine tüketim pratikleri ile kendisini konumlandıran yeni orta sınıf, eğitim sürecini mümkün olduğunca uzun tutan, enformasyon teknolojileri ile ilgili, “sorumluluk” sahibi ve kısmen özerk bireylerden oluşmaktadır. Bu bireyler hayat tarzlarını birer proje haline getirirler. Bu projede tüketilen gıdalar, giyilen giysiler, düzenlenen bedensel görünüşler, kullanışlı ev eşyaları ve özel bir üslup yer alır (Featherstone, 2005). Featherstone’un bu açıklaması esasında Bourdieu’nün sınıfsal konumlandırma anlayışında kendine yer bulmaktadır. Bilindiği üzere Bourdieu sınıf analizine sadece bireyin ekonomik konumunu değil, sosyal ve kültürel sermaye kavramlarını dâhil etmekte ve özellikle orta sınıf olarak tabir edilen kitlenin çeşitliliğine vurgu yapmaktadır. Bourdieu ekonomik sermaye üzerinden kendisini tanımlayan orta sınıfın yanında, özellikle belirli meslek alanlarını içerisine alan, görece daha düşük bir ekonomik kaynağa sahip olmasına rağmen kültürel sermaye birikimi üzerinden anlamlandırma biçimlerine ve yatınlıklara sahip bir kültürel orta sınıftan bahsetmektedir (Bourdieu, 2015, s. 634-654).

Topluluk üyelerinin sınıfsal konumlarına dair görüşmelerden elde edilen verileri açıklamadan önce, gıda topluluğu üyelerinin sınıfsal konumuna ışık tutacak bazı gözlemleri aktarmak önem arz etmektedir. Topluluk üyelerinin gıda alışverişi toplantılarına katılarak yaptığımız gözlemler ışığında, gıda topluluğundaki ürün fiyatlarının süpermarket fiyatlarından daha yüksek olduğu bilgisine eriştik. Gıda topluluğunun etkileşimde bulunduğu yerel üreticiler, ürünlerinde

pestisit gibi zararlı kimyasal tarım ilaçları kullanmadan iyi, temiz ve adil gıda üretim anlayışına uygun şekilde ürünler yetiştirmektedir. Ayrıca bu üreticiler ürünlerini zincir süpermarketlere de satmamaktadır. Bu durumun bir sonucu olarak süpermarketlerdeki gıda ürünleriyle gıda topluluğu üyelerinin yerel üreticilerden edindiği ürünler arasında bir fiyat farkı oluşmaktadır. Katılımcıların ifadelerinden ve gözlemlerimizden yola çıkarak, gıda topluluğundaki bir ürünün süpermarket fiyatları ile karşılaştırıldığında yaklaşık olarak %10 daha pahalı olduğunu belirtebiliriz. Elbette bu durum belirli bir gelir düzeyinin altında yaşamlarını idame ettiren bireyler için önemli sayılabilecek bir fiyat farkı olarak kabul edilebilir. Her ne kadar gıda topluluğu eşitlikçi, hiyerarşisiz, adil ve sağlıklı gıdanın herkese ulaşabilmesini amaç edinmiş gruplar olsa da ekonomik anlamda sürdürülebilirliği bu açıdan tartışmalıdır. Çünkü sağlıklı, organik gıdayı talep etme ve elde edebilme yetisi alt gelir grupları için son derece zorlayıcı bir durumdur (Nizam, 2021, s. 143). Gıda topluluğu üyelerinin de esasında uzun süredir üzerinde tartıştığı konu topluluğun bir orta sınıf ekseninde sıkışmış olduğu ve alt gelir gruplarını topluluğa çekemedikleri gerçeğidir ve bu gerçeği görüşmelerde de belirtmektedirler:

“Üzerinde en çok tartıştığımız konulardan biri bu. (...) mesela mercimek markette 10 liraysa ama bizim üreticimiz bunu 14 liraya vermek zorundaysa, asgari ücretle çalışan bir insana sen istediğin kadar adil gıdayı, temiz gıdayı anlat, o istediği kadar katılmak istesin o fiyattan almayacaktır” (Serkan, Mühendis, 34).

Topluluğa katılma nedenleri çeşitlilik göstermesine rağmen topluluk üyelerinin sosyo-ekonomik açıdan oldukça benzer bir profilde olduğunu söylemek mümkündür. Topluluk üyelerinin eğitim seviyeleri ve meslekleri, topluluğun orta sınıfın bir parçası olduğuna işaret etmektedir. Gıda topluluğu üyeleri, yüksek eğitim seviyesine ve ekolojik bilgi ve yatkınlık temelli kültürel sermaye birikimine sahip bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır. Öyle ki, görüşme gerçekleştirdiğimiz 22 üyenin tamamı lisans ya da lisansüstü bir eğitim programından mezundur. Görüşmecilerin, avukatlık (3), öğretmenlik (5), mühendislik (3), akademisyenlik (2), psikolog (1) özel sektör (7), pilotluk (1) olmak üzere, mesleki statülerinin yüksek kabul edilen alanlarda yoğunlaştığını görmekteyiz. Ayrıca, katılımcıların görüşmeler esnasında yalnızca gıda topluluğu ile ilgili değil, gıda üretim biçimleri, ekoloji, karbon ayakizi, iklim krizi, neoliberal gıda ekonomisi gibi konularda ayrıntılı bilgiler aktarması, bu konularla bağlantılı olan Murray Bookchin ya da Vandana Shiva gibi isimlere göndermede bulunmaları ve hem topluluk ekseninde hem de bireysel olarak gündelik yaşam pratiklerini bu bilgilere göre şekillendirmesi dikkat çekicidir:

“Günümüz bilim insanları zaten antroposen çağında olduğumuzu söylüyor. (...) İnsanın etkilediği doğa, düşündüğünü düşünen insanın sert müdahalelerde bulunduğu bir ekolojik sistem var. (...) sadece kapitalist bir dayatma olduğunu düşünmüyorum. Doğaya dönüş yerine, olduğumuz noktada elimizden gelenin en iyisini yapmak gerekli. (...) 7 milyar insan bir şekilde doğaya dönmeye çalışırsak eğer bu mantıkla, ekosisteme daha da beter zarar vereceğiz. (...) Antalya’da en yüksek kanser vakaları her yıl Kumluca’da görülüyor pestisit ve insektisit kullanımından kaynaklı olarak” (Ali, Özel Sektör, 33).

Bu durum diğer ekolojik habitus temelli akademik çalışmalarla, örneğin, Kirby’nin (2018) kırsal ve kentsel çevre toplulukları üzerine yaptığı ekolojik habitus temelli çalışmasıyla, Nilan’ın (2017) Endonezya’daki çevre hareketlerine katılan öğrencilerin ekolojik habituslarını mercem altına aldığı araştırmasıyla ve Kennedy’nin (2018) gıda aktivistleri üzerine gerçekleştirdiği çalışmasıyla paralellik taşımaktadır. Yerel gıda toplulukları hem bireyin çevre ile ilgili sorumluluk duygusunu yansıtan hem de gıda üretim alanına sivil katılımını mümkün kılan bir niteliğe sahiptir ancak bu topluluklara katılımın temelini oluşturan temiz, adil ve sağlıklı gıdaya ulaşma tale-

binin sınıfsal boyutu da bulunmaktadır (Kennedy, Parkins, & Johnston, 2018, s. 153-155). Buradan yola çıkarak, katılımcıların eğitim seviyeleri, mesleki alanları, ekoloji ve gıda üzerine açıklamaları göz önünde bulundurulduğunda, özellikle gıda topluluğu üyelerinin Bourdieu'nün sermaye türleri, politik eğilim ve mesleki konumlanmalar üzerinden betimlemeler yaptığı diyagramda (Bourdieu, 2015, s. 655) görece düşük bir ekonomik sermayeye fakat yüksek kültürel sermaye birikimine sahip orta sınıfa tekabül ettiği ve özgün bir grup habitusuna sahip olduğu rahatlıkla ifade edilebilir.

5.3. Topluluk Üyelerinin Ekolojik Habitus Ekseninde Geliştirdiği Stratejiler

Kırsal bir yerleşimde ya da ekolojik bir köy alanında ekolojik habitusun bireydeki gelişimi ve yansımaları daha net gerçekleşebilir. Ancak, kentsel yaşamda da çevre hareketleri, ekolojik hareketler ve elbette bu tarz gıda toplulukları ve inisiyatifler bireydeki ekolojik yatkınlıkların gelişimi ve gündelik yaşamındaki yansımaları için, Haluze-Delay'ın belirttiği şekilde, birer “öğrenme alanı” olarak karşımıza çıkmaktadır (Haluza-Delay, 2008). Kentsel alanlarda belirli ilişki ağları üzerinden şekillenen gıda topluluklarında da bir grup habitusundan ve bu habitus ekseninde üretilen çeşitli stratejilerden söz etmek bu nedenle mümkündür. Gıda topluluğu üyeleri iyi, temiz ve adil gıdaya ulaşmak isteyen, ekolojik dengeyi gözetken, çevre kirliliğine karşı konumlanan, insan ve insan olmayan her şeyi içine alan eşitlik anlayışıyla kentsel yaşamda belirli stratejiler üretmektedir.

5.4. İyi, Temiz ve Adil Gıdayı Temin Etmek

Bu stratejilerden ilki adil, iyi ve temiz gıdaya ulaşma çabasına dayanmaktadır. Topluluk üyeleri, özellikle kentsel alanda satın aldıkları ve tükettikleri gıdaların sağlıklı olup olmaması hakkında ciddi bir endişe duymaktadır. Görüştüğümüz üyelerin çoğu gıda üretiminde kullanılan kimyasallar hakkında bilgi sahibidir. Antalya'nın tarımsal çeşitliliğe el veren bir iklime sahip olduğu; ancak endüstriyel tarımın ve seracılığın çok yaygın olduğu; tarım ürünlerinde pestisit gibi pek çok zararlı kimyasalın kullanıldığı her üyenin dile getirdiği ifadelerdir. Katılımcıların yarısı Antalya'da sürdürülebilir bir mantıkla seracılık yerine perma-kültür gibi farklı ve çevre dostu üretim tekniklerine ağırlık verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bir katılımcı aşağıda gıdalarda bulunan kimyasallar hakkındaki endişesini şöyle dile getirmiştir:

“Yediğimiz her şey pestisit, herbisit, insektisit. (...) Mesela bunların kullanımı yüzünden Kuluca kanser vakalarının çok sık görüldüğü yerlerden biri. Yanlış olmasın, aklımda kaldığı kadarıyla, 6000 tona yakını kimyasal ilaçtan bahsediliyor yıllık olarak kullanılan. Bu epey bir kimyasal saldırı altındasınız demektir. Bu ilaçların da sadece %2'si yetiştirdiğiniz ürünün üzerinde kalıyor geri kalan havaya, suya karışıyor. (...) bu durum kendisine ilişkin ciddi yasal yaptırımlar olmaksızın -ki bu yasal yaptırımların da dediğim gibi örgütlü bir hareketin yasa yaptırımlarına baskı uygulamadan yapılması mümkün değil- çok da bir işe yaramıyor kanaatindeyim” (Gürkan, Özel Sektör, 41)

Katılımcıların gıda teknolojilerinin yarattığı risklere karşı yüksek farkındalık seviyelerinin olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, bu teknolojilerin birer risk olarak ele alınabilmesi için bu konuda belli bir farkındalık gerekmektedir. Üyeler bu nedenle üretiminde zararlı kimyasallar kullanılmayan gıdaları temin etme gayreti içerisinde.

Topluluğun bu konudaki diğer stratejileri, üyelerin adil, temiz ve iyi gıda tanımlamalarında açığa çıkmaktadır. Adil, temiz ve iyi gıda kavramları Slow Food hareketince ortaya atılmış kaliteli gıdayı belirlemeye yönelik ilkelerdir. İyi gıda ilkesi, gıdanın belirli bir coğrafyada ve kültürde herhangi bir değişime ve müdahaleye gerek duymadan doğallığının korunmasını; temiz gıda

ilkesi: gıdanın ekosistem gözetilerek çevre ve canlı sağlığına zarar vermeden, sürdürülebilir mantıkla üretilmesi; adil gıda ilkesi ise gıdanın insancıl koşullarda, ayrımcılık ya da sömürden uzak bir süreçte üretilmesini (SlowFood, 2015) ifade etmek için kullanılmaktadır. Görüşmeler gerçekleştirdiğimiz üyelerin yanıtlarında da adil, temiz ve iyi gıda vurgusu ön plandadır. Bunun topluluk için ne anlama geldiğini sorduğumuzda elde ettiğimiz yanıtlar şu üç küme etrafında toplanmaktadır:

- Üretim sürecinde toprağa ve kullanılan hayvana kötü davranmama/şiddet uygulamama
- İşçi, kadın, göçmen ve çocuk sömürsünün olmaması
- Zehirli tarım ilaçlarının ve kimyasalların kullanılmaması (Gülşen, Avukat, 39)

Topluluk üyeleri, gıda üretiminin hem “adil” hem de “iyi” olması gerekliliğine dikkat çekmektedir. Bunu sağlayabilmek için topluluk üyeleri karşılıklı olarak anlaşmaya vardığı üreticileri sık sık ziyaret edip hem üretici ve ailesiyle tanışmayı hem de üretim yapılan çiftliği ya da tarlayı ziyaret ederek gözlemlerde bulunmayı gönüllü olarak üstlenerek sorumluluk almaktadır. Bir katılımcı, adil gıdayı ve üreticide dikkat ettikleri noktaları şu şekilde açıklamaktadır:

“Adil gıda üretim sürecinde hiçbir sömürü olmayacak şekilde gerçekleştirilen tarım faaliyetleriyle elde edilen gıdalar. Mesela üretici olarak bir aile birlikte çalışıyorsa sadece babanın sözünün geçmemesi, herkesin söz hakkının olması gerekiyor. Kadını ya da çocuğun emeğinin sömürülmemesi gerekiyor. Mülteci sömürsü de olmayacak, herkesin hakkı gözetilecek” (İrem, Öğretmen, 47).

Bu açıklama gıda topluluğunun sadece gıda tedariki sağlayan bir oluşumdan fazlası olmasını sağlayan ilkelere biri olarak gösterilebilir. Ancak burada ifade edilmesi gereken önemli nokta, topluluğun kurucuları konumundaki 7 üye dışındaki üyelerin büyük bir çoğunluğunun adil ve iyi gıda kavramlarıyla topluluğa katıldıktan sonra tanışmasıdır. Katılımcılar topluluğa ilk etapta kent yaşamında sağlıklı gıdaya daha güvenilir ve alternatif bir şekilde ulaşabilme gayesiyle katılmaktadır. Ancak, zamanla adil gıda, iyi gıda gibi kavramlarla tanışarak ve topluluk içerisindeki ilişki ağlarının gelişimiyle belirli ekolojik yakınlıklar edinmeye başlamaktadır. Bu durum Haluza-Delay’ın çevre hareketleri ve ekolojik toplulukları için ekolojik habitusun edinildiği yer olmasından dolayı söylediği “öğrenme alanları” olma niteliğiyle uyum göstermektedir. Topluluğa katılan -ve halihazırda belirli bir eğitim seviyesine ve kültürel sermayeye sahip olan- bireyler, topluluk içerisinde zaman geçirdikçe evde kompost yapma, daha az araç kullanma ya da hiç kullanmama, minimum atık üretme, karbon ayak izine dikkat etme gibi sıralayabileceğimiz çeşitli stratejiler üretmektedir. Başka bir ifadeyle topluluk üyeleri buldukları yerde daha verimli ve iyi yaşayabilmeyi mümkün kılacak algı şemaları üzerinden hareket etmektedir.

5.5. Ekolojik Krize Karşı Karbon Ayak İzini Minimize Etme

Topluluk üyeleri gıda temelli faaliyetleri ve gıda eksenli stratejileri dışında, kentsel yaşamda ekolojik dengeyi gözeterek ve doğa dostu bir mantıkta hareket ederek çeşitli eylem pratikleri de ortaya koymaktadır. Bunlardan birisi de ekolojik kriz ve bu probleme karşı üretilecek stratejilerle ilgilidir. Görüşmecilerimiz ekolojik krizin nedenini popülasyon artışı, kapitalizm ve insan merkezilikte bulmaktadır. Bu ekseninde, özellikle karbon emisyonu sorunu hem topluluk içerisinde birçok faaliyeti ve davranışı şekillendiren hem de her bir grup üyesinin şehirdeki gündelik yaşantısını yönlendiren bir odak noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Şehirde ekolojik bir yaşamın nasıl mümkün olabileceğini ve bunun için üyelerin neler yaptığını soruşturduğumuzda, karşımıza gıda tüketim tercihlerinin yanı sıra, fosil yakıt kullanımından kaçınma ve minimum atık üret-

me stratejileri çıkmıştır. Adil ve iyi gıdada ısrarcı olmanın şehir hayatında karbon ayak izini düşürebilmek adına önemli bir adım olduğunu vurgulayan katılımcılar, tarım faaliyetlerinde kullanılan kimyasal ilaçların kullanımının yarattığı etkiden, kent yaşamında aşırı fosil yakıt kullanımından ve gereksiz ihtiyaç üretme probleminden de sıklıkla söz etmişlerdir.

Topluluk üyelerinin ihtiyaç duydukları ürünleri çok büyük oranda (17/22) gıda toplulukları ve çeşitli yerel pazarlardan sağladığı görülmektedir. Halihazırda hem ekolojik denge hem de sağlık için tehlikeli yöntemlerle yetiştirilen ve karbon emisyonuna büyük katkı sağlayan ürünler, şirketlere satılarak uzun mesafelere dağıtılmaktadır. Geniş bir dağıtım ağının olması karbon ayak izini artırmakta ve topluluk üyelerinin zincir-süpermarketlerden uzaklaşması için bir neden daha yaratmaktadır. Topluluk üyeleri, zincir süper marketleri gıda topluluğu envanterinden ya da yerel pazarlardan sağlanamayan ürünlerin tedariki için çok sınırlı şekilde kullanmaya gayret göstermektedir:

“Büyük marketlerden sadece gıda topluluğundan elde edemediğim şeyleri alıyorum. Temizlik ürünlerinin bir kısmını hala marketten alıyorum (...) Tabi bu ürünleri vegan olduğum için etiketlerine dikkat ederek alıyorum” (Aslı, Öğretmen, 45).

“Paketli gıda almıyorum uzun süredir. Temizlik malzemelerini evde kendim yapıyorum. Gıda topluluğu bana büyük ölçüde yetiyor bu konuda. Yerel pazarlara gidiyorum alternatif olarak.

Büyük süpermarketlerden sadece peçete, tuvalet kâğıdı gibi şeyler satın alıyorum” (Yağmur, Psikolog, 31).

Fosil yakıt kullanımı günümüzde hemen her faaliyette ve işlemden uygulanmaktadır. Bu durum eko-sisteme ciddi zararlar vermekle birlikte, birey için şehir yaşamında toprak kirliliği, hava kirliliği, su kirliliği, biyo-çeşitlilik kaybı gibi açılardan çok daha fazla hissedilmektedir. Bu nedenle fosil yakıt kullanmamak ya da en azından kullanımını minimize etmek topluluk üyelerinin gündelik yaşamda uygulamaya geçirdiği ve zamanla bir alışkanlığa dönüşmüş stratejilerden biridir. Topluluk üyeleri ulaşım biçimlerini ve topluluğun toplanma yerlerini fosil yakıt kullanımını minimuma indirmeye yönelik düzenlemektedir. Bu nedenle, topluluğun bir araya geleceği mekanlar kentin mümkün olduğunca bisikletle hatta yürüyerek ulaşılabilir noktalarından seçilmektedir. Görüşme yaptığımız 22 topluluk üyesi içinden sadece 4’ü işleri nedeniyle düzenli araç kullanmak zorunda olduğunu belirtmektedir. Onun dışında topluluk üyelerinin şehir yaşamında sadece iş, eğitim gibi zorunluluklardan dolayı toplu taşıma araçlarını tercih ettiği, onun dışında motorlu araç kullanmadığı görülmektedir:

“Çok fazla araç kullanmamaya gayret ediyorum karbon salınımını azaltmak için. Antalya bunun için gerçekten çok uygun bir şehir. Yerel yönetimler bu konuda adım atar ve bunu dert edinirse Antalya şehri örnek olabilecek bir potansiyele en azından coğrafi açıdan sahip. Bisiklet kullanımı trafik sorununu çok rahat çözebilir bence. Antalya’da kesintisiz 10 ay hatta belki de 11 ay her yere bisikletle ulaşabilirsiniz. Çok büyük altyapılara da gerek yok bence. Ben sürekli bisiklet kullanıyorum. Onun dışında güneş enerjisi Antalya için çok büyük potansiyele sahip” (Gizem, Avukat, 40).

Bu açıklama esasında ekolojik habitusun yer/çevre etiği ile olan ilişkisine ve bireyin yaşadığı çevreye göre şekillenebileceğine dair güzel bir örnek sunmaktadır. Karbon ayak izini minimize etmek ekolojik yatkınlıklar barındıran her birey için bir hedeftir. Ancak, bulunduğu çevreye/yere göre bir strateji üretmek ekolojik habitusun bir niteliğidir (Haluza-Delay, 2008; (Nilan, 2017). Büyük oranda şehir merkezi düz yollardan oluşan ve Türkiye’nin pek çok bölgesine göre yıl içinde güneşli olan bir kentte bu tarz bir bireysel girişim önemlidir.

Karbon emisyonuyla ilgili topluluk üyelerinin stratejilerinden bir diğeri, minimum atık üretmektir. Bunun için görüşmecilerin gıda topluluğu aracılığıyla ürün temin etmenin dışında, belir-

li ürünleri, özellikle temizlik ürünlerini, doğal malzemeler kullanarak evde yapma, balkonlarında kompost hazırlama, ihtiyaç temelli giyim-kuşam satın alma ve geri dönüşüm yapma gibi bireysel stratejiler ürettiği görülmektedir.

Katılımcılar şehir hayatında sürdürülebilir mantıkta ekolojik bir yaşam tarzının kusursuz bir şekilde gerçekleştirilmesinin neredeyse imkânsız olduğunu kabul etmektedir. Bunun sebepleri görüşmeciler tarafından, gıda topluluklarından ya da yerel pazarlardan temin edilemeyecek ürünlerin olması, kent yaşamının gerektirdiği mecburiyetler, eko-sisteme halihazırda verilmiş olan zarar şeklinde sıralanmaktadır.

Topluluk üyelerinin ortaya koyduğu bütün bu stratejileri tetikleyen şey, “ihtiyaç” tanımıyla ilgilidir. Görüşmeciler şehir yaşamında kişisel ihtiyaçlarını yeniden tanımlayarak ve günlük aktivitelerini buna göre belirleyerek eko-sisteme verdikleri zararı minimuma indirdiklerini ifade etmektedir.

“İhtiyacım olmayan şeyi tüketmiyorum. Doğaya doğrudan zarar veren her şeyden uzak duruyorum. Nedir benim tükettiğim şeyler? Aldığım şeyin kabı mesela, bir saklama kabı. Şişeler mesela, bu tarz şeyleri de saklıyorum. Sadece ihtiyacım olan şeylere odaklanmaya çalışıyorum. Bir şeyi sırf canım istedi diye almıyorum. Çok güzel diye ya da çok ucuz diye almıyorum. İhtiyacım yoksa bedava bile olsa almıyorum. Doğa üzerindeki etkimi bu şekilde azaltıyorum” (Barış, Mühendis, 50).

İhtiyaç sınırını belirlemek ve ihtiyaç dışı faaliyetlerden mümkün olduğunca kaçınmak topluluk üyelerinin ürettiği önemli stratejilerden bir tanesidir. İhtiyaçların minimumda tutulması bireyin şehir yaşamında ürettiği bir stratejidir ve esasında ekolojik habitusun bir üretimidir.

5.6. Gıda Alışverişi Dışında Yapılan Ortak Faaliyetler

Topluluk içerisinde kurulan ilişki ağlarının gelişimiyle birlikte, topluluk üyeleri gıda alışverişinden çok daha fazlasıyla ilgilenmeye ve yeni ekolojik aktivitelere katılım göstermeye başlamıştır. Hatta zamanla kendi ekolojik aktivitelerini gerçekleştirmeye başlamış, bazı üyelerin üniversiteler, liseler ve çeşitli ekolojik hareketler tarafından konferanslara, sempozyumlara konuşmacı olarak davet edilmeye başlandığı görüşmelerde dile getirilmiştir.

Topluluk üyelerinin yerel yönetimlerle anlaşarak gerçekleştirdiği aktivitelerden ilki “Tohum Topu” etkinliğidir. Şehirdeki çeşitli ilköğretim okulları ve kreşlerle etkileşime geçen topluluk üyeleri farklı yaş gruplarına ayrılan öğrencilere toprak, kil ve tohum kullanarak tohum topu³ yapmayı öğretmektedir. Ayrıca, bu buluşmalarda toprağa ekilen tohumun nasıl yetiştirileceğini, neler yapılması gerektiğini ve bu etkinliğin faydalarını öğrencilerle paylaşmaktadır.

Topluluğun diğer iki önemli etkinliği ise, ekmek atölyesi ve temizlik malzemeleri atölyesidir. Bu etkinliklerin ilkinde grup üyeleri evde uygulanabilecek çeşitli yöntemlerle kendi ekmeklerini yapabilmeyi, diğerindeyse sabun, deterjan, şampuan gibi çeşitli temizlik ürünlerinin organik olarak yapımını öğrenmektedir. Bu iki etkinlikteki temel amaçsa şehir yaşamında her şeyin satın alınması gerekmeyeceği ve bireyin kendi yaşamında çeşitli sorumlulukları alabileceği şeklinde açıklanmaktadır:

“Gıda dağıtımı dışında okullarla bir iletişimimiz var. Mesela tohum topu etkinliğimiz var. Onun dışında bostan yapmak gibi bir düşüncemiz var. Atölyeler yapıyoruz biz mesela. Ekmek atölyesi, temizlik malzemeleri atölyesi gibi kendi kendimize evde yapabileceğimiz şeylerin atölyelerini

3 Tohum topu, ekilecek tohumların sağlıklı bir şekilde büyüebilmesi için hazırlanan ve tohumu dış etkenlerden koruyan ufak bir top şeklindeki organik karışımlardır.

yapıyoruz. İlerde sabun atölyesi yapmayı düşünüyoruz. Bunlar tabii insanların kendi hayatının sorumluluğunu alabileceği, her şeyi satın almanın gerekmediğini düşündüğümüz şeyleri kapsıyor. Kamusal alanda konferanslar gerçekleştiriyoruz. (...) Bunlarda amaç sadece temiz gıda elde etmek, adil gıdaya ulaşmak değil. Bir topluluk bilinci oluşturmak. İnsanlarda bireyin sorumluluk aldığı, doğrudan demokratik bir davranış tarzı geliştirmek de önemli.” (Ersin, Öğretmen, 45).

Yukarıdaki ifadelerde de görülebileceği üzere, topluluk bireysel sorumluluk ve bilinçlenme kavramlarına önem vermektedir. Bunun bir anlamı, ekolojik problemlere karşı yürütülecek faaliyetlerde bireylerin değişitirici/dönüştürücü güce sahip olduğunun kabul edilmesidir. Gıda topluluğunun kurulmasına öncülük eden 7 kişilik ekibi bir kenarda tutarsak, görüşmecimiz olan diğer 15 üye de kendi boş zamanlarından feragat ederek bu etkinliklere katılmayı bir anlamda gereklilik ve çevre-ekoloji duyarlılığı adına bir adım olarak gördüklerini ifade etmektedir.

6. Sonuç

Bu araştırmada Antalya Gıda Topluluğu'nun ortaya çıkışı ve topluluğun ekoloji eksenli faaliyetlerinden söz ettik. Ardından, topluluk üyelerinin sınıfsal konumlanmaları, sermaye birikimleri ve yakınlıklarına Bourdieu'nun ekoloji çerçevesinde değerlendirilen kavramları üzerinden analizimizde yer verdik. Son olarak, topluluk üyelerinin ekolojik habitus ekseninde kent hayatında ekolojik çıkarları (illusio) doğrultusunda ürettikleri ortak stratejileri ve gündelik pratiklerini ele aldık.

Araştırmamızın merkezinde yer alan Antalya Gıda Topluluğu üyeleri yüksek eğitim seviyesine, kültürel sermaye birikimine, ekoloji ve çevre konularında bilgi birikimine sahip, kentsel yaşamda sağlıklı gıdaya ulaşabilme konusunda endişeler barındıran bir kitle tarafından kurulmuştur. Zamanla eğitim seviyesi yüksek bir kültürel orta sınıf olarak tanımlayabileceğimiz yeni bireylerin topluluğa katılması ve gıda, çevre ve ekoloji konularında grup içindeki ilişki ağları sayesinde ekolojik kazanımlara sahip olmasıyla, sadece gıda alışverişi gerçekleştiren bir topluluk olmanın ötesine geçerek hem üye sayısını arttırmış hem de faaliyetlerini belirli yakınlıklar ekseninde ekoloji ve gıda başlığı altında çeşitlendirmiştir. Gıda topluluğu, üyelerin sahip olduğu ekolojik yakınlıklarla beraber topluluğun bir öğrenme alanı olmasının da getirisiyle kentsel yaşamda ekolojik stratejiler geliştirmektedir. Bu durum ekolojik hareketlerin -içine gıda topluluklarını da dahil ederek- ilişkiyel anlayışa uygun olarak bir ilişki ağı olduğunu ve bireyin bu ağı bir parçası olarak ekolojik yakınlıklar geliştirdiğini ortaya koymaktadır.

Kültürel orta sınıf olarak nitelenen meslek alanlarında faaliyet gösteren ve yüksek eğitim seviyelerine dayanan bir kültürel sermayeye sahip gıda topluluğu üyeleri ilk etapta bu topluluğa kentsel yaşamda sağlıklı gıdalara ulaşabilmek adına katılım göstermiştir. Ancak, zamanla grubun sağlıklı gıda alışverişi dışındaki ekolojik etkinliklerini, ilişki ağlarını ve eylem pratiklerini benimseyerek hem grup içerisinde hem de kendi gündelik yaşamlarında belirli ortak yakınlıklar geliştirmeye başlamıştır. Üyeler gıda topluluğuna katıldıktan sonra çevre kirliliği, ekolojik riskler, gıda tehlikeleri, eşitsizliğe dayanan üretim anlayışı gibi pek çok konuda bilgi edinmiş ve adil, temiz ve iyi gıdanın öneminin, minimum atık üretmenin, karbon ayak izi farkındalığının bir bir farkına vararak çeşitli alışkanlıklar geliştirmişlerdir. Ayrıca, buldukları alanda daha iyi yaşamının önemini fark ederek ekolojik hareketler, çevreci eylemler, gıda çalışmaları, tohum toplu etkinliği, ekmek atölyesi gibi gıda topluluğu dışındaki faaliyetlere de düzenli olarak gönüllü bir şekilde katılım göstermeye başlamışlardır.

Topluluk üyeleri kentsel yaşamda ekoloji eksenli yaşam tarzı ortaya koyarken kendilerine ihtiyaç nedir sorusunu sormakta ve “ihtiyaç” çizgisini ekolojik duyarlılıklarını göz önünde bulundurarak çizmektedir. Bu bireysel ihtiyaç tanımı da doğal olarak belirli ekolojik yakınlıklar ve eylem şemala-

rı ekseninde gerçekleşmektedir. İhtiyaç sınırını belirlemek ve ihtiyaç dışı faaliyetlerden mümkün olduğunca kaçınmak topluluk üyelerinin ürettiği önemli stratejilerden bir tanesidir ve üyelerin ekolojik bilgi birikimlerine ve ekoloji-çevre temelli duyarlılıklarına dayanmaktadır. Bu sayede topluluk üyeleri mecbur kalmadıkça zincir marketlerden alışveriş yapmamakta, fosil yakıt tüketimini sınırlandırmakta, başta gıda olmak üzere eşitlikçi ve adil üretim anlayışını desteklemektedir.

Burada belirtilmesi gereken önemli nokta şudur; Bourdieu'nun sınıf tanımlamasında belirttiği (Bourdieu, 2015) yüksek ekonomik sermayeden yoksun ancak kültürel sermaye sahibi olan bir orta sınıftan ya da üst sınıftan bireyler de ekolojik tehlikeler ve riskler hakkında bilgi sahibi olabilir ya da günümüz konvansiyonel tarım ürünlerinin insan sağlığını tehdit eden boyutları hakkında birikim edinebilir ve kentsel yaşamda sağlıklı gıdaya ulaşma ihtiyacı hissedebilir. Ancak, bu düşüncüyü gıda toplulukları üzerinden pratiğe dökmekle, zincir-mağazalardan, süpermarketlerden ya da internet alışverişlerinden bu ihtiyacı temin etmek arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Kentsel yaşamda sağlıklı gıda ihtiyacını gıda toplulukları üzerinden karşılamaya karar veren birey, otomatik olarak ekolojik habitus edinebileceği bir ilişkiler ağının içerisine girmektedir. Bu topluluklar basit bir gıda alışverişinin ötesinde, ekolojik faaliyetlerde bulunmaları, ekoloji, çevre ve gıda temelli aktiviteler üretmeleri ve eşitsizliğe karşı konumları sayesinde birey için salt bir gıda alışverişi mekânı olmanın ötesine geçmekte ve Haluza-Delay'in (2008) ifadesiyle "öğrenme alanları" olarak bireyin ekolojik birikimine katkı sağlamak ve ekolojik yakınlıklar geliştirmesini mümkün kılmaktadır. Son olarak, topluluk üyelerinin geliştirdiği ekolojik yakınlıkların bireysel sorumluluk ve bilinç odağında oluştuğunu, dolayısıyla ekolojik krizin bir parçası olarak gıda sorununun çözümünde başlangıç noktasının devlet politikalarından ziyade bireysel tüketim tercihleri olarak belirlendiğini söyleyebiliriz.

Etik Komite Onayı: Katılımcı onam formu mevcut olup, 2019'da gerçekleşen alan araştırması için etik kurul zorunluluğu bulunmamasından dolayı alınmamıştır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Çalışma Konsepti/Tasarım- G.G., B.B.; Veri Toplama- B.B.; Veri Analizi/Yorumlama- G.G., B.B.; Yazı Taslağı- G.G., B.B.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi- G.G.; Son Onay ve Sorumluluk- G.G., B.B.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: There is a participant consent form, and it was not taken due to the absence of an ethics committee requirement for the field research that took place in 2019.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Conception/Design of Study- G.G., B.B.; Data Acquisition- B.B.; Data Analysis/ Interpretation- G.G., B.B.; Drafting Manuscript- G.G., B.B.; Critical Revision of Manuscript- G.G.; Final Approval and Accountability- G.G., B.B.

Conflict of Interest: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Akarçay, E. (2016). Yeme pratikleri üzerinden (yeni?) orta sınıf(lar)ı anlamaya çalışmak. *Sosyoloji Konferansları*, 54(2), 33–60.
- Bourdieu, P. (1990). *The logic of practice*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Bourdieu, P. (1993). *Sociology in question*. London, UK: Sage Publications.
- Bourdieu, P. (1998). *Practical reason, on the theory of action*. California, USA: Stanford University Press.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayırım: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi* [La Distinction, critique sociale du jugement] (A. G.Berkkurt, & D. Fırat Şannan, Trans.), Ankara, Türkiye: Heretik Yayınları.

- Bourdieu, P., & Chartier, R. (2015). *The sociologist and the historian*. Malden, USA: Polity Press.
- Bourdieu, P., & Wacquant, L. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. Chicago, USA: Polity Press.
- Carfagna, L. B., Dubois, E. A., Fitzmaurice, C., Ouimette, M. Y., Schor, J. B., Willis, M., & Laidley, T. (2014). An emerging eco-habitus: the reconfiguration of high cultural capital practices among ethical consumers. *Journal of Consumer Culture*, 14(2), 158–178. <https://doi.org/10.1177/1469540514526227>
- Cooper, L., & Baer, H. A. (2019). *Urban eco-communities in australia -real utopian responses to the ecological*. Parkville-Australia: Springer.
- Cuéllar-Padilla, M., & Ganuza-Fernandez, E. (2018). We don't want to be officially certified! Reasons and implications of the participatory guarantee systems. *Sustainability*, 10(4). <https://doi.org/10.3390/su10041142>
- Ekoharita-Beta. (2019, 04 27). <https://www.ekoharita.org/>. Retrieved 01 17, 2020, from Ekoharita Beta site: <https://www.ekoharita.org/ekoloji-haritasi/>
- Erbaş, H. (2017). Tarım-gıda etiği/politikası ve geleceğimiz: ekonomi-politik ve ötesi sosyolojik bir çerçeve. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 4(1), 14–28.
- Featherstone, M. (2005). *Postmodernizm ve tüketim kültürü* [Consumer Culture and Postmodernism] (M.Küçük, Trans.), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gäbler, K. (2015). Green capitalism, sustainability, and everyday practice. *Global Sustainability: Cultural Perspectives and Challenges for Transdisciplinary Integrated Research*, 63–88. https://doi.org/10.1007/978-3-319-16477-9_4
- Giménez, E. H., & Shattuck, A. (2011). Food crises, food regimes and food movements: Rumbblings of reform or tides of transformation?, *The Journal of Peasant Studies*, 38(1), 109–144. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/03066150.2010.538578>
- Grote, U. (2014). Can we improve global food security? A socio-economic and political perspective. *Food Sec.*, 6, 187–200. DOI: 10.1007/s12571-013-0321-5
- Guthman, J. (2008). Neoliberalism and the making of food politics in California. *Geoforum*, 1171–1183.
- Haluza-Delay, R. (2008). A theory of practice for social movements: Environmentalism and ecological habitus. *Mobilization: The International Quarterly*, 13(2), 205–218. <https://doi.org/10.17813/maiq.13.2.k5015r82j2q35148>
- Hilgers, M., & Mangez, E. (2014). Introduction to Pierre Bourdieu's social fields. In M. Hilgers, & E. Mangez (Eds.), *Bourdieu's Theory of Social Fields: Concepts and Applications* (pp. 1–36). New York, USA: Routledge Press.
- Home, R., Bouagnimbeck, H., Ugas, R., Arbenz, M., & Stolze, M. (2017). Participatory guarantee systems: organic certification to empower farmers and strengthen communities. *Agroecology and Sustainable Food Systems*, 526–545. <https://doi.org/10.1080/21683565.2017.1279702>
- Jourdain, A., & Naulin, S. (2016). *Pierre Bourdieu'nün kuramı ve sosyolojik kullanımları* [La théorie de Pierre Bourdieu et ses usages sociologiques] (Ö. Elitez, Trans.), İstanbul, Türkiye: İletişim Yayınları.
- Kadirbeyoğlu, Z., & Konya, N. (2017). Alternative food initiatives in Turkey. In F. Adaman, B. Akbulut, & M. Arsel (Eds.), *Neoliberal Turkey and its Discontents: Economic Policy and the Environment under Erdoğan* (pp. 207–230). London, UK: I. B. Taurus.
- Karakaya Ayalp, E. (2021). Alternatif gıda ağları ve türkiye'de yurttaş temelli gıda inisiyatifleri. *İDEALKENT*, 12(33), 965–1005 <https://doi.org/10.31198/idealkent.976618>.
- Kasper, D. V. (2009). Ecological habitus: Toward a better understanding of socioecological relations. *Organization & Environment*, 22(3), 311–326. <https://doi.org/10.1177/1086026609343098>
- Kaufmann, S., & Vogl, C. R. (2018). Participatory Guarantee Systems (PGS) in Mexico: A theoretic ideal or everyday practice?, *Agriculture and Human Values*, 457–472.
- Kennedy, E. H., Parkins J. R., & Johnston J. (2018). Food activists, consumer strategies, and the democratic imagination: Insights from eat-local movements. *Journal of Consumer Culture*, 18(1), 149–168.
- Kirby, J. (2017). Fleshing out an ecological habitus: Field and capitals of radical environmental movements. *Nature and Culture*, 12(2), 89–114. <https://doi.org/10.3167/nc.2017.120201>
- Kirby, J. (2018). Grounding and comparing ecological habitus in environmental communities. *International Journal of Urban Sustainable Development*, 10(2), 154–169. <https://doi.org/10.1080/19463138.2018.1463227>
- Konyar, H. (2017). Etik gıda tüketimine bağlı olarak ortaya çıkan beğeni tercihleri: İstanbul'da etnografik alan çalışması. *Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi*, 1, 33–47.

- Lande, B. (2007). Breathing like a soldier: Culture incarnate. *The Sociological Review*, 55(1), 95–108.
- Leahy, T., Nilan, P., & Alam, M. (2019). Learning from Greenpeace: Activist habitus in a local struggle. *Electronic Green Journal*, 1(42). <https://doi.org/10.5070/G314237888>
- Lenoir, R. (2006). Scientific habitus. *Theory, Culture & Society*, 23(6), 25–43.
- Levenstein, H. (2013). *Gıda korkusu:beslenmeye dair endişelerin tarihçesi* [Fear of Food: A History of Why We Worry about What We Eat]. (A. Özbek, Trans.) İstanbul, Türkiye: İş Bankası Kültür Yayınları.
- May, C. (2008). *Organics international. PGS guidelines. How to develop and manage Participatory Guarantee Systems for organic agriculture*. Bonn, Germany: IFOAM. Retrieved from http://www.ifoam.bio/sites/default/files/pgs_definition_in_different_languages.pdf
- Mellor, P. A., & Shilling, C. (2010). The religious habitus: Embodiment, religion, and sociological theory. In B. s. Turner (Ed.), *Sociology of Religion* (pp. 201–220). Chicester, UK: Blackwell Publishing. <https://doi.org/10.1002/9781444320787.ch9>
- Muramoto, J., Hidaka, K., & Mineta, T. (2009). Japan finding opportunities in the current crisis. In S. R. Gliessman, & M. Rosemeyer (Eds.), *The Conversion to Sustainable Agriculture. Principles, Processes, and Practices* (pp. 274–297). Florida, USA: CRC Press.
- Nelson, E., Tovar, L. G., Gueguen, E., Humphries, S., Landman, K., & Rindermann, R. S. (2016). Participatory guarantee systems and the re-imagining of Mexico's organic sector. *Agric Hum Values*, 33, 373–388.
- Nilan, P. (2017). The ecological habitus of Indonesian student environmentalism. *Environmental Sociology*, 3(2), 370–380. <https://doi.org/10.1080/23251042.2017.1320844>.
- Nizam, Bilgiç, D. (2021). *Yeni nesil kooperatifler: Topluluk, aidiyet ve yer-temellilik*. İstanbul, Türkiye: Oğlak Yayınları.
- Nizam Bilgiç, D. (2021). Kooperatifler, belediyeler ve gıda ağları: Tire Süt Kooperatifi örneği. *Journal of Business, Innovation and Governance*, 4(1): 113–131.
- Özden, F. (2020). Gıda etiği bağlamında topluluk destekli tarım modeli üzerine bir inceleme. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 7(3), 84–98.
- Ritzer, G. (2012). *Modern sosyoloji kuramları* [Modern sociological theory] (H. Hülür, Trans.), Ankara, Türkiye: De Ki Basım Yayın.
- Schwarz, O. (2015). The sound of stigmatization: Sonic habitus, sonic styles, and boundary work in an urban slum. *American Journal of Sociology*, 121(1), 205–242.
- Slowfood. (2015, July). Good, clean and fair: the Slow Food Manifesto for quality. Retrieved from https://www.slowfood.com/wpcontent/uploads/2015/07/Manifesto_Quality_ENG.pdf
- Smith, M. (2001). *An ethics of place: Radical ecology, postmodernity, and social theory*. New York: State University of New York Press.
- Soysal AI, İ. (2020). The promising momentum and collective practices of the recently expanding network. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 40, 129–162. <https://doi.org/10.26650/SJ.2020.40.1.0046>
- Swartz, D. (1997). *Culture and power: The sociology of Pierre Bourdieu*. Chicago, USA: The University of Chicago Press.
- Thorpe, C. (2015). İlişkisel bir sosyolojik paradigma uygulamak için eleştirel stratejiler. In C. Powell, & F. Depelteau (Eds.), *İlişkisel Sosyoloji Ontolojik ve Teorik Yönelimler* (pp. 167–192). Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Velde, K., & Holemans, D. (2019). *Fair and healthy food*. Green European Foundation. Retrieved from <https://gef.eu/publication/fair-and-healthy-food-paper>
- Wallace, R. A., & Wolf, A. (1995). *Contemporary sociological theory: continuing the classical tradition*. New Jersey, USA: Prentice-Hall.
- Wezel, A., Goette, J., Lagneaux, E., Passuello, G., Reisman, E., Rodier, C., & Turpin, G. (2018). Agroecology in Europe: Research, education, collective action networks, and alternative food systems. *Sustainability*, 10(1214). <https://doi.org/10.3390/su10041214>
- Wills, W., Backett-Milburn, K., Roberts, M.-L., & Lawton, J. (2011). The framing of social class distinctions through family food and eating practices. *The Sociological Review*, 59(4), 725–740. <https://doi.org/10.1111/j.1467-954X.2011.02035.x>

